



Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 327.8:339.542:341.23](479.25:470)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2026/1-62/87-95>

Артур РАЙКОВ, д-р філософії, асист.
ORCID ID: 0009-0008-8353-8450
e-mail: artur.raykov@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІРМЕНЬСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН У ПОСТКАРАБАСЬКИЙ ПЕРІОД: СТРАТЕГІЯ ОБЕРЕЖНОГО ДИСТАНЦІЮВАННЯ

Вступ. Друга карабаська війна 2020 р. та подальші події навколо Нагірного Карабаху стали важливими чинниками трансформації відносин між Вірменією та Російською Федерацією і суттєво вплинули на безпекову та геополітичну конфігурацію на Південному Кавказі. Процеси останніх років поставили під сумнів ефективність попередньої моделі стратегічного партнерства між РФ і Вірменією, у межах якої Москва тривалий час розглядалася як ключовий гарант безпеки Єревану. У цих умовах політичне керівництво Вірменії почало поступово шукати можливості для диверсифікації міжнародних зв'язків з метою зменшення надмірної залежності країни від Росії та пошуку альтернативних зовнішньополітичних партнерів, готових до розвитку співробітництва з Єреваном.

Методи. Під час дослідження було використано такі методи: аналітичний, історичний, компаративний, системний підхід, контент-аналіз.

Результати. Події 2020–2023 рр. стали каталізатором переосмислення ролі Російської Федерації як головного безпекового партнера Вірменії. Зниження довіри до РФ як союзника і гаранта безпеки, що стало наслідком відсутності реакції Москви на наступальні операції Азербайджану та наміру Росії перейти до прагматизму у зовнішній політиці, сприяло активізації контактів офіційного Єревану з іншими міжнародними акторами, зокрема зі Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом. Крім того, Вірменія почала шукати альтернативні шляхи забезпечення національної безпеки й економічного розвитку з огляду на необхідність зменшення залежності від Російської Федерації. Водночас структурна залежність Єревану від Москви у військовій, економічній та енергетичній сферах продовжує обмежувати можливості для диверсифікації партнерств і швидкої зміни зовнішньополітичного курсу. Сучасна політика Вірменії дедалі більше відповідає логіці хеджування, якою можуть користуватися малі країни в умовах асиметричної залежності від більш потужних партнерів.

Висновки. Трансформація відносин між Вірменією та Російською Федерацією має поступовий характер і не супроводжується радикальним геополітичним розривом. Політика Вірменії дедалі більше спрямована на обережне дистанціювання від Росії та диверсифікацію міжнародних партнерств. Подальша еволюція російсько-вірменських відносин значною мірою залежатиме від ситуації у сфері безпеки на Південному Кавказі, ролі зовнішніх акторів у регіоні та здатності Єревану зменшувати структурну залежність від РФ. Ураховуючи неможливість різкого відходу від сильної кооперації з РФ, Москва буде і надалі застосовувати інструменти впливу на Вірменію, хоча ефективність такого тиску може поступово зменшуватися.

Ключові слова: Вірменія, Російська Федерація, Південний Кавказ, Друга карабаська війна, хеджування, асиметрична залежність, зовнішня політика.

Вступ.

Трансформація безпекового середовища на Південному Кавказі після Другої карабаської війни стала одним із ключових факторів змін у регіональній архітектурі безпеки. Особливо помітні зміни у характері відносин виявляються між Вірменією та РФ, хоча довгий час між країнами існувало де-юре стратегічне партнерство та союзницька взаємодія. Раніше Москва виступала як гарант безпеки Вірменії, що було важливим для офіційного Єревану з огляду на неврегульований конфлікт навколо Нагірного Карабаху, обмежені військово-політичні можливості країни, а також складне геополітичне становище між Азербайджаном і Туреччиною.

Однак події останніх кількох років показали поступову трансформацію такої моделі. Друга карабаська війна, подальша ескалація напруженості на вірменсько-азербайджанському кордоні та події вересня 2023 р., які завершили збройний етап конфлікту за Карабах, поставили під сумнів ефективність російських безпекових гарантій. У результаті вірменське керівництво почало переглядати стану відносин з офіційною Москвою з питання проведи диверсифікацію та знайти альтернативи РФ.

У науковому та експертному дискурсі можна зустріти інтерпретації цих процесів як геополітичний розворот Вірменії у бік Заходу. Проте така оцінка є спрощеною та не враховує складності структурних обмежень, з якими

стикається мала держава в умовах асиметричної залежності від домінуючого партнера в регіоні. Попри зростання дистанції між РФ та Вірменією Єреван ще не здійснив радикального розриву з Росією, але при цьому демонструє прагнення поступово зменшувати надмірну залежність.

Мета дослідження – аналіз трансформації відносин між Російською Федерацією та Вірменією після подій Другої карабаської війни, а також визначення чинників, які обмежують можливості для зовнішньополітичної емансипації Вірменії від Росії.

Методи

З метою комплексного аналізу трансформації відносин між Вірменією та Російською Федерацією у цій статті було використано низку методів. По-перше, історичний метод було застосовано для визначення основних етапів розвитку відносин між РФ та Вірменією протягом періоду незалежності, а також для розуміння впливу подій 2020–2023 рр. на загальну зміну характеру цих відносин. По-друге, системний підхід дозволив розглянути трансформаційні процеси у російсько-вірменських відносинах у ширшому контексті регіональної безпеки Південного Кавказу й оцінити вплив міжнародного середовища на визначення пріоритетів зовнішньої політики офіційного Єревану. Крім того, було використано елементи компаративного методу для порівняння різних напрямів зовнішньополітичної діяльності, контент-аналіз –

© Райков Артур, 2026

для опрацювання офіційних документів, заяв політичного керівництва Вірменії та РФ, матеріалів аналітичних центрів, а також новинних і аналітичних публікацій у медіа.

Результати

Поведінка малих держав у системі міжнародних відносин є предметом стабільної уваги з боку науковців, зокрема у частині їхньої адаптації до структурних обмежень міжнародного середовища. Порівняно з великими державами малі країни мають достатньо обмежений ресурсний, військовий та економічний потенціал. Ці обставини істотно звужують спектр доступних зовнішньополітичних інструментів і стратегій. Політика малих держав формується під впливом цього дефіциту засобів та з огляду на асиметричні відносини з більш потужними акторами міжнародних відносин, які, у свою чергу, можуть виступати у ролі як гаранта безпеки, так і одного з найбільших економічних партнерів.

Вибір тих чи інших стратегій поведінки держави на зовнішній арені можна пояснити взаємодією системних чинників та внутрішніх змінних. Якщо ми говоримо про системний рівень, то тут варто зробити акцент на ситуації з розподілом силового потенціалу, конфігурацією середовища безпеки в регіоні та характером комунікації між державами. При цьому важливо підкреслити, що ключову роль також відіграє сприйняття цих чинників з боку політичних еліт, а саме їхня інтерпретація потенційних загроз або можливостей, що конвертується в ухвалення політичних, економічних та безпекових рішень. Особливо релевантним це є для малих держав, оскільки зміни у зовнішньому середовищі можуть спричинити суттєвий перегляд вектора їхньої зовнішньої політики або спровокувати пошук альтернативних кроків для мінімізації негативного впливу та/або загроз.

Важливим для розуміння стану відносин між Вірменією та Російською Федерацією є поняття асиметричної залежності (Keohane, & Nye, 2000). У таких відносинах, з одного боку, мала держава (у нашому випадку – Вірменія) може користуватися доступом до ринків великої держави, її ресурсів та отримувати певний розмір безпекових гарантій, проте, з іншого боку, мала держава через це опиняється у стані структурної залежності, що значно обмежує її автономію. Мала держава змушена рухатися у фарватері домінуючого партнера заради збереження своїх позицій (Перепелиця, 2016). Асиметрія у відносинах виявляється у військовій сфері, економіці й енергетиці, політичному впливі та готовності брати участь у тих чи інших міжнародних проєктах великої країни, зокрема в інтеграційних. Чим вищим є рівень такої асиметричної залежності, тим складнішим стає реалізація незалежного зовнішньополітичного курсу.

У відповідь на обмеження, які обумовлені асиметричною залежністю, малі держави можуть обирати різні стратегії поведінки. З одного боку, країна може обрати шлях повної орієнтації на сильнішого партнера, приєднання до нього з метою отримання користі. З іншого боку, у разі більш сприятливих обставин та більшої сили малої держави, вона може обрати стратегію балансування, аби уникнути надмірної залежності та дещо дистанціюватися від регіонального гегемона (Waltz, 1979). При цьому як балансування, так і приєднання до більш сильного гравця (т. зв. *bandwagoning*) не завжди забезпечують оптимальний рівень гнучкості й безпечності. У цьому контексті можна використати таку концепцію, як хеджування, яке передбачає поєднання співробітництва з ключовим партнером із паралельною диверсифікацією зовнішніх зв'язків, що може знизити надмірну залежність без переходу до відкритої кон-

фронтації чи різкого обмеження зовнішньополітичних та економічних контактів (Kuik, 2008). Хеджування може бути корисним для країн, які перебувають у регіоні, де зустрічаються інтереси великих гравців, або є несприятлива безпекова ситуація. Сутність цієї концепції полягає у тому, що мала держава зберігає доступ до вигідних аспектів кооперації з великою державою, але паралельно з цим поступово рухається до мінімізації ризиків та своєї вразливості через посилення комунікації з альтернативними силами. При цьому мала держава не змушена чітко показувати зміну своєї орієнтації, тобто це дозволяє обирати більш прагматичні кроки.

Іншими словами, можна сказати, що це дає можливість малим країнам (як Вірменії у нашому випадку) частково провести зовнішньополітичну емансипацію, а саме поступово зменшувати надзвичайну залежність від держави-патрона (напр., РФ) у питаннях безпеки, політичного вектора та економіки.

Асиметричні відносини між РФ і Вірменією до 2020 року. Після здобуття незалежності Вірменія сформувала зовнішньополітичну модель, за якої Російська Федерація посідала провідне місце як гарант безпеки та стратегічного партнера. Така позиція Єревана була обумовлена сукупністю факторів. Передусім ідеться про проблематичність урегулювання конфлікту навколо Нагірного Карабаху та загалом напруженістю відносин із сусіднім Азербайджаном. Під час Першої карабаської війни Росія прагнула позиціонувати себе радше як миротворець, аніж як активний учасник збройного конфлікту, що було обумовлено ще власною слабкістю після розпаду СРСР і наявністю структурних політичних, економічних та безпекових (зокрема, ситуація із сепаратизмом на Північному Кавказі) проблем у самій РФ. Тим не менш, це не завадило Росії виступити як посередник у переговорному процесі та досягнення домовленості про припинення вогню, а також згодом долучитися до так званої Мінської групи НБСЄ (Нарада з безпеки та співробітництва в Європі). Хоча ефективність цього механізму була вкрай слабкою і переговорний трек не сприяв підписанню мирної угоди між Азербайджаном і Вірменією та врегулюванню статусу Нагірного Карабаху, однак це дозволило Росії повернутися в регіон та закріпитися у Вірменії.

Наприклад, у сфері безпеки партнерство між РФ та Вірменією набуло інституціоналізованого характеру, що виявилось у приєднанні офіційного Єревану до Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ). Цей крок формально закріплював участь Вірменії у системі колективної безпеки під егідою саме Москви. Крім того, Росія та Вірменія уклали низку угод у сфері безпеки і оборони, зокрема щодо врегулювання правового статусу російських військ та розміщення російських прикордонних загонів на території Вірменії, а також щодо функціонування російської військової бази у місті Гюмрі (Rogozińska, & Olech, 2020).

Співпраця у військово-технічній сфері носила системний характер. Росія виступала основним постачальником озброєння для Вірменії, часто на пільгових умовах. Для Вірменії такі політико-безпекові кроки стали спробою наростити власну спроможність у протистоянні з Азербайджаном, а для Росії – посилити геополітичний вплив на цю невелику південно-кавказьку країну. Така конфігурація створювала модель, коли можливості безпеки Єревану стали значно залежати від політичної волі та стратегічних пріоритетів Москви. Така модель мала вкрай асиметричний характер. РФ зберігала можливість прямо впливати на теми та характер військово-технічної підтримки. При цьому РФ так само постачала

озброєння і для противника Вірменії – Азербайджану. Через інтегрованість Вірменії до російської сфери безпеки альтернативні джерела безпекових гарантій залишалися обмеженими, що формувало структурно вразливість, притаманну відносинами між малими державами та домінуючим партнером.

Економічний вимір відносин також характеризувався сильним рівнем залежності. Росія була одним із провідних торговельних партнерів Вірменії та важливим інвестором у стратегічні сектори економіки. Особливе значення мала енергетична сфера. Російські компанії встановили контроль над ключовими елементами газотранспортної та електричної інфраструктури, що додатково посилювало асиметричність економічних відносин.

У 1990-х роках Вірменія накопила перед Росією десятки мільярдів доларів боргів, які Москва вимагала повертати, що, наприклад, контрастувало із фінансовими вливаннями з боку США, які були саме донорськими коштами. У результаті протягом 2000-х років Вірменія почала передавати під контроль РФ ключові галузі промисловості для погашення заборгованості (Halpin, 2009). Так, між країнами було підписано угоду про продаж акцій в обмін на борг, яка включала передачу гідроелектростанцій Вірменії та контроль над Мецморською АЕС, яка забезпечувала електроенергією до половини країни (Lavelle, & Garthwaite, 2011).

Російські компанії також взяли під свій контроль телефонний зв'язок, включно з мережами мобільного зв'язку, а також залізницю, електромережі та газопровідну систему разом із конектором, через який Вірменія могла б диверсифікувати постачання газу за рахунок альтернативних джерел.

Вагомим чинником залишалася також трудова міграція. Значна частина вірменських громадян була працевлаштована на території Російської Федерації, а грошові перекази становили помітну частку валютних надходжень, які підтримували економіку країни. Це створювало додатковий фактор впливу, пов'язаний із соціально-економічною стабільністю країни. Тобто, економічна взаємодія з Росією не лише забезпечувала певні вигоди для Вірменії (наприклад, доступ до великого російського ринку), але і додатково закріплювала структурну залежність, що обмежувала можливості для радикального перегляду зовнішнього курсу.

Інституційна інтеграція Вірменії у російські формати співпраці посилювали вплив РФ на країну. Зокрема варто згадати про вступ Вірменії до Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), який відбувався під тиском Москви. Тоді офіційний Єреван був змушений відмовитися від євроінтеграційних намірів та пристати на пропозицію РФ щодо приєднання до ЄАЕС, оскільки над Вірменією нависала загроза закриття російських ринків та обвалу через це місцевої економіки. Участь у ЄАЕС, водночас, закріплювала економічну орієнтацію саме на ринок РФ та ускладнювала альтернативні інтеграційні сценарії.

Обрання прем'єр-міністром Вірменії опозиційного кандидата Нікол Пашиняна на певний час призвело до зростання напруженості у відносинах з Росією через те, що російське керівництво не було готове до того, що лідер протестних акцій, які тоді точилися Вірменією, змістить із посади лояльного і прогнозованого Сержа Саргсяна. Тим не менш, структурна залежність Вірменії зіграла на руку Росії, оскільки Єреван був змушений і надалі рухатися у фарватері РФ, називаючи це стратегічним партнерством. І політична еліта, і суспільство Вірменії все одно сприймали РФ як ключового партнера

та гаранта безпеки в умовах регіональної нестабільності навколо Нагірного Карабаху.

До початку Другої карабаської війни у відносинах між РФ і Вірменією сформувалася модель, яка об'єднувала безпекову опору з економічною та інституційною інтеграцією, що забезпечувало відносну стабільність, проте разом із тим створювала високий рівень структурної залежності.

Друга карабаська війна як початок зламу попередньої моделі. Саме Другу карабаську війну можна назвати тим переломним моментом, коли почалася видозмінюватися регіональна архітектура безпеки на Південному Кавказі. При цьому цей міжнародний збройний конфлікт став суттєвим випробуванням для моделі відносин між РФ і Вірменією. Військова поразка вірменських сил та зміна статусу-кво навколо Нагірного Карабаху поставили під сумнів ефективність наявної на той час системи стратегічного партнерства між Москвою та Єреваном, на яку останній так сильно покладався протягом попередніх десятиліть.

Під час цієї війни показовою була позиція Російської держави. Варто нагадати, що між Російською Федерацією та Вірменією діяло кілька безпекових угод, російська війська базувалися на території останньої, а також дві держави були *de jure* союзницями в межах ОДКБ. Хоча російське керівництво і виступило цього разу посередником у припиненні бойових дій та частковому врегулюванні кризи, посиливши військову присутність у регіоні завдяки введенню миротворчого контингенту, перебіг війни демонстрував обмеженість її прямого втручання на боці Вірменії. Фактична нейтральність Росії під час активних бойових дій і небажання активно підтримувати свою союзницю в регіоні (включно з відсутністю військової підтримки по лінії ОДКБ) привели до початку процесу переосмислення безпекових очікувань з вірменського боку.

Маємо ситуацію, коли мала держава, яка спиралася на підтримку домінуючого партнера і перебувала у стані сильної залежності від нього, стикнулася з реальністю, коли обсяг підтримки був визначений далеко не союзницькими зобов'язаннями, а ширшими геополітичними інтересами й розрахунками. Російська Федерація побачила у Другій карабаській війні та у процесі мирного врегулювання більше можливостей для нарощування своєї сили та впливу, ніж для простої підтримки Вірменії. З одного боку, Москва розширила свою військову присутність на додаткові території (напр., на територію самого Нагірного Карабаху (який *de jure* вважався азербайджанським) та на південні райони Вірменії, де планувалося розбудувати Зангезурський коридор – великий інфраструктурний і логістичний проект, безпекою над яким опікувалася б саме Москва). З іншого боку, РФ посилювала геополітичні позиції й гарантувала собі провідну роль на Південному Кавказі, знаючи амбіції інших регіональних акторів, зокрема Туреччини.

Після підписання тристоронньої домовленості в листопаді 2020 р. між президентом РФ, президентом Азербайджану та прем'єр-міністром Вірменії було формально зафіксовано припинення вогню та кінець активної фази бойових дій. Російська Федерація почала процес розгортання свого миротворчого контингенту. На перший погляд, могло здатися, що ситуація в регіоні стабілізувалася, а Росія відновила свою роль як гаранта безпеки. Проте період між 2020 та 2023 рр. засвідчив поступову ерозію цієї моделі.

Прикордонні сутички між вірменськими та азербайджанськими силами так і не припинилися остаточно. Більше того, Азербайджан наприкінці 2022 р. почав бло-

каду Нагірного Карабаху, обмеживши сполучення Лачинським коридором, який сполучав регіон із Вірменією. Згодом до транспортних обмежень додалися енергетичні, що суттєво ускладнило гуманітарну ситуацію. РФ фактично самоусунулася від цього питання. Звернення Єревану до неї та ОДКБ не приводили до конкретних дій, що формувало розчарування у Вірменії.

Необхідно враховувати міжнародний контекст того періоду. Можна припустити, що для РФ питання блокади не стояло на першому місці, враховуючи геополітичну зайнятість Росії на інших напрямках (зокрема у війні проти України), що обмежувало її здатність активно впливати на регіональний порядок денний. До того ж, Росії було вигідніше активніше працювати в економічному плані саме з Азербайджаном у розбудові вищезгаданого Зангезурського коридору, який би дозволив Москві отримати нові шляхи для диверсифікації економічних зв'язків після потрапляння під санкційний тиск з боку країн Заходу (Єспрес, 2022).

Однак передчасно буде заявити, що ці процеси стали початком відкритої конфронтації між Єреваном і Москвою через трансформацію позиції останньої, адже формальні механізми співпраці залишалися, а публічна риторика була відносно спокійною. Період 2020–2023 рр. радше можна розглядати як часи поступового накопичення протиріч між союзниками. Асиметрична залежність все одно зберігалася, однак її стабілізуюча функція почала піддаватися сумнівам. Вірменія опинилася у стані, коли збереження статус-кво не гарантувало очікуваного ступеня безпеки, а альтернативні варіанти залишалися невизначеними.

Вересневі події 2023 р., коли офіційний Баку остаточно встановив контроль над усією територією Нагірного Карабаху, стали кульмінаційним моментом перемін у регіональній архітектурі безпеки. З періоду ерозії попередньої моделі ситуація перейшла до стану системної кризи. Ключовим аспектом стало те, що присутність російських миротворчих загонів не запобігла зміні статус-кво. Це створило відчутний дисонанс між очікуваннями Вірменії щодо ролі РФ та фактичними результатами її присутності. Знову стратегічні пріоритети Росії виявилися ширшими за локальні безпекові інтереси Вірменії. Це спровокувало глибокі трансформаційні процеси у безпековому мисленні вірменських еліт, зокрема стосовно ефективності традиційної орієнтації на Росію як гаранта стабільності. При цьому Вірменія не перейшла до негайного розриву союзницьких механізмів, оскільки не бажала перетворити суто безпекову кризу на загальнополітичну й суспільно-економічну (Ohanjanyan, 2025). Однак вересень 2023 р. став своєрідною точкою неповернення у сприйнятті попередньої моделі партнерства з Росією.

Трансформація політики Вірменії щодо РФ після 2023 р. Хоча накопичені суперечності між Москвою та Єреваном і вилилися у зсув парадигми мислення щодо майбутнього партнерства, ці зміни все ж не стали різким геополітичним розривом. Такий підхід вірменського керівництва лише підтвердив логіку необхідності обережного дистанціювання.

Одним із перших виявів трансформації стала еволюція публічної риторики вірменської влади. У заявах керівництва країни дедалі частіше почали фігурувати фрази про обмеженість традиційного підходу до гарантування безпеки та потребу диверсифікації зовнішньополітичних зв'язків. Останнім часом в офіційній риторичі все частіше лунають елементи постколоніального дискурсу, про потребу перегляду імперського та радянсь-

кого періодів тощо (Zolyan, 2026). При цьому критика не завжди набувала форми прямої конфронтації, але сигналізувала про зниження рівня стратегічної довіри між союзниками. Очевидно, що вірменське керівництво не може повністю відірватися від РФ через низку географічних, безпекових та економічних чинників. Тому Вірменія намагається діяти вкрай обережно, аби не спровокувати РФ. Прикладом цього підходу може бути, що прем'єр-міністр Вірменії був присутнім на параді до Дня перемоги у Москві у 2025 р. (The Prime Minister of the Republic of Armenia, 2025).

Фактично після падіння Нагірного Карабаху в 2023 р. та невтручання російських сил у ситуацію залежність Вірменії від Росії стала розглядатися не як фактор стабілізації, а радше як потенційна вразливість. Вірменія почала прискіпливіше ставитися до присутності російських військ на своїй території та до участі самої країни в окремих безпекових механізмах, наприклад стосовно участі країни в ОДКБ. Формального виходу з цієї організації колективної безпеки так і не сталося (Górecki, 2024), хоча Єреван почав холодніше сприймати інтеграційні процеси та частіше відмовлятися від участі у спільних ініціативах (Ohanjanyan, 2025). Така позиція демонструє прагматичний характер політики Вірменії. Країна показує своє невдоволення пасивністю та низькою ефективністю цієї організації, проте уникає кроків, які б могли ескалювати відносини з Російською Федерацією, знаючи, як болісно реагує російське керівництво на випадки різкого виходу з російської сфери впливу.

У контексті зменшення російської присутності можна також згадати про виведення російських прикордонників із Вірменії. Приміром, у березні 2024 р. вірменська влада стала вимагати припинення перебування російських представників на пунктах пропуску. Уже 31 липня того ж року була завершена присутність російських прикордонників в аеропорту Єревану "Звартноц" (Жуков, 2024). Процес зменшення російського контингенту також зачепив і прикордонні території Вірменії. Зокрема, уже в лютому 2026 р. росіяни вийшли з останнього пункту пропуску між Вірменією та Туреччиною, де ті були присутні ще з 1992 р. (Ємець, 2026). Окрема дискусія йде щодо доцільності перебування російської військової бази, яка мала б бути гарантією безпеки для Вірменії, чого так і не сталося (Kisega, 2024). Але говорити про реальні кроки стосовно повноцінного виведення російського військового контингенту вкрай зарано.

Також варто зауважити, що між РФ і Вірменією значно зменшився рівень торгівлі продукцією оборонно-промислового комплексу. Наприклад, військово-співробітництво Вірменії з РФ стрімко впало із 96 % у 2011–2020 рр. до 10 % – у 2024 р. За словами вірменських представників, це сталося, насамперед, через рішення Росії припинити постачання озброєння до Вірменії (The Armenian Report, 2024). Імовірно, це трапилося через потребу постачати російське озброєння на фронт в Україну. Тим не менш, ця історія відкрила для Єревану можливість шукати інших партнерів у сфері закупівлі зброї та техніки, наприклад, установити такі відносини із Францією та Індією (Ohanjanyan, 2025).

Такий підхід Вірменії якраз чітко лягає у логіку хеджування ризиків, коли держава не розриває зв'язків із домінуючим партнером, а прагне зменшити рівень односторонньої залежності. Трансформація політики не набуває ознак реактивності у короткостроковій перспективі. Це скоріше довгий процес переосмислення своєї ролі та визначення перспектив партнерства. Структурні обмеження в економіці, енергетиці, безпеці стримують

можливість радикального розриву, натомість вони спонукають до більш прагматичного підходу.

Якщо згадати економічну сферу, то тут вірменське керівництво також почало частковий рух до збільшення автономності. Окремим виявом зменшення російського впливу стали процеси у сфері енергетики. Вірменська влада почала процес націоналізації компанії "Електричних мереж Вірменії", які контролював російський мільярдер вірменського походження Самвел Карапетян, якого влітку 2025 р. заарештували за звинуваченнями у закликах до повалення влади в країні. Карапетян відомий також підтримкою духовенства Вірменської Апостольської Церкви (ВАЦ), яка має конфлікт із правлячою командою країни. Карапетян погрожував "втрутитися у кампанію проти церкви по-своєму", що найімовірніше і запустило згадані процеси (Мгдесян, 2025b). На сьогодні вірменське керівництво контролює електричні мережі та готується завершити історію з націоналізацією майна. На початку березня 2026 р. про це заявила вірменська влада. Однак можливим варіантом також була реприватизація підприємства, щоб передати компанії у треті руки та зменшити залежність від Москви.

У продовження згаданого конфлікту між вірменською владою та духовенством можна зазначити, що ці події також можна сприймати як додатковий спосіб зменшення російського впливу на Вірменію. Вірменські правоохоронні органи підозрюють деяких представників ВАЦ у підготовці державного перевороту до Дня незалежності Вірменії – до 21 вересня 2025 р. (Панченко, 2025). Одним із затриманих був архієпископ Баграт Галстанян, який заявляв про намір стати прем'єр-міністром, зокрема, імовірно, за підтримки того самого російського мільярдера Карапетяна. Загалом керівництво ВАЦ традиційно тяжіло до партнерства з Росією та було тісно пов'язане з попередньою проросійською владою країни: до уряду Пашиняна ставилося скептично, а в останні місяці їхні складні відносини переросли ледь не у війну (Панченко, 2025).

Для Москви Пашинян і його команда завжди були "чужими", бо вони прийшли до влади через протести проти проросійських керівників Вірменії, тому РФ прагнула замінити Пашиняна на більш лояльну фігуру (Панченко, 2025). Враховуючи сильні проросійські настрої у ВАЦ, можна бути впевненими, що Росія хотіла через церкву посилити свій вплив на Вірменію та привести до влади лояльних ставлеників. Однак наступ вірменської влади на ВАЦ почав руйнувати ці плани.

Після того, як стало зрозуміло, що РФ може не виконувати свої гарантії, Вірменія почала активізацію контактів із західними партнерами, що поступово набувало більш системного характеру. Однак варто підкреслити, що ця тенденція не супроводжувалася формальним розривом з РФ, що можна трактувати як спробу провести диверсифікацію та знизити залежність від домінуючого партнера, який усе більше ставав непередбачуваним.

Одним із ключових напрямів такої політики стало посилення контактів з Європейським Союзом. Вірменія розширювала політичний діалог у межах чинної Угоди про всеосяжне та розширене партнерство (СЕРП), яка почала діяти ще у 2021 р. Але на цьому посилення відносин між Єреваном і Брюсселем не обмежилось. У березні 2025 р. вірменський парламент ухвалив законопроект, яким запустив процес інтеграції до ЄС для Вірменії. Звісно, що це більше політичний акт, ніж початок реального процесу вступу. З огляду на довгий шлях євроінтеграції інших країн, не варто очікувати у найближче десятиліття істотних зрушень у цьому

питанні. Також варто зауважити, що не є можливим сценарій, коли Вірменія буде одночасно перебувати як в ЄС, так і в ЄАЕС: оскільки це два конкуруючих об'єднання, тому процес інтеграції до ЄС, скоріше за все, розтягнеться не на одне десятиліття. Однак це ще раз демонструє бажання вірменського суспільства рухатися до посилення відносин з Європою.

Особливого значення набуло розгортання цивільної місії ЄС на вірмено-азербайджанському кордоні. Присутність європейських спостерігачів стала важливим символом та практичним сигналом (Pilibossian, & Nersisyan, 2024). Хоч місія і не носила військового характеру, вона засвідчила готовність Вірменії залучати альтернативні механізми для стабілізації ситуації. Крім того, Європейський Суд був одним із гравців на полі мирного врегулювання ситуації між Азербайджаном і Вірменією, пропонуючи власні переговорні послуги.

Також представники ЄС перебувають у комунікації з вірменською стороною щодо можливостей лібералізації візового режиму з ЄС, якщо Єреван виконає "домашнє завдання" з реформування власної системи. А поки ЄС надає підтримку у вигляді фінансування вірменських збройних сил. Розмір виділених коштів не дуже великий, однак це показує трансформацію у позиціонуванні (Мгдесян, 2024).

Після провальної для Вірменії азербайджанської операції 2023 р. спостерігалось посилення взаємодії між Єреваном і Вашингтоном. На високому рівні проходили зустрічі, було розширено консультації з безпекових питань, активізовано співпрацю у сфері демократизації та інституційної підтримки. Прикладом посилення інституційних зв'язків можна також уважати той факт, у 2024 р. постійний представник армії США долучився до роботи у Міністерстві оборони Вірменії на позиції радника (JAMnews, 2024). Також на початку 2025 р., в останні дні адміністрації Джо Байдена, між США та Вірменією було підписано хартію про стратегічне партнерство, яке має на меті відкрити для Єревана нові можливості стосовно розширення співпраці в економіці, обороні й безпеці, а також у становленні сталої демократії (Ministry of Foreign Affairs ..., 2025).

Сполучені Штати активно включилися і у переговорний процес між Вірменією й Азербайджаном та виступили посередниками під час підготовки мирного договору між ними, що додатково підвищило роль Вашингтона у регіональному врегулюванні. Цей крок США фактично витіснив із процесу Російську Федерацію, що провокувало зміни балансу сили на Південному Кавказі. Для Вірменії це створило можливість значно зменшити монополію РФ на дипломатичному треку, хоча саме Москва традиційно ґоловувала у консультаціях щодо мирного процесу.

Однак зазначимо, що ці контакти не переросли у формалізовані безпекові гарантії. Розширення партнерства зі США відбувається у форматі політичної та консультативної підтримки, а не шляхом створення новий військових альянсів.

Крім питань безпеки, спостерігаються також кроки щодо розширення економічних зв'язків із західними партнерами. Поглиблення торговельного діалогу, участь у програмах фінансової допомоги та залучення інвестицій розглядаються як засоби зниження залежності від російського ринку. Однак структурні обмеження досі залишаються значними. Частка РФ у зовнішній торгівлі, постачанні енергоресурсів Вірменії та економіці зберігає високий рівень. Російські корпорації, на зразок "Газпрому" та "РЖД", і далі вільно себе почувають. Більше того, уряд Вірменії хотів би бачити російську залізничну

компанію у відновленні залізничного сполучення між Азербайджаном і Туреччиною, яке б проходило територією Вірменії (Zolyan, 2026). Це означає, що диверсифікація має поступовий характер і не може бути реалізована у короткостроковій перспективі.

У контексті економіки необхідно також згадати про "Маршрут Трампа для міжнародного миру та процвітання" (*Trump Route for International Peace and Prosperity* – TRIPP). Про цей логістичний і геополітичний проєкт стало відомо під час укладання договору між Вірменією та Азербайджаном за посередництва США. Цей проєкт, який мають побудувати на півдні Вірменії, з'єднає Азербайджан із Нахічеванським ексклавом та включить у себе автомобільні дороги й залізниці, трубопроводи та оптоволоконні лінії. 14 січня 2026 р. у Вашингтоні було підписано американсько-вірменську угоду про параметри цього інфраструктурного проєкту (Ministry of Foreign Affairs ..., 2026). Керувати TRIPP буде спільна вірменсько-американська компанія, яка і будуватиме проєкт. Частка США у ньому становить 74 %, Вірменії – 26 %, але вона може бути збільшена до 49 % у перспективі (Zolyan, 2026). При цьому суверенітет Вірменії над цим логістичним шляхом буде збережено повністю, що контрастує з російсько-азербайджанським проєктом Зангезурського коридору, які ті просуvalи із 2020 р. Проєкт РФ і Азербайджану мав бути екстериторіальним, на що Єреван не міг погодитися. З часом Азербайджан відмовився від цього проєкту і пристав на пропозицію Вашингтона з TRIPP. А Російська Федерація залишилася вкрай невдоволеною, що її геополітичний вплив зменшився та її представники не були долучені до реалізації проєкту та його управління. TRIPP стає не лише економічним проєктом, а й символом поступового зменшення ролі РФ на Південному Кавказі. Нещадної критики TRIPP з боку Росії немає лише тому, що у Москві все ще сподіваються на порозуміння із президентом США Дональдом Трампом у низці геополітичних питань, зокрема щодо завершення війни в Україні.

Процес створення TRIPP був також одним із питань порядку денного візиту віцепрезидента США Джей Ді Венса на Південний Кавказ, який відбувся у лютому 2026 р. Крім переговорів з питань цього логістичного маршруту, на цій зустрічі з Венсом було підписано домовленість про цивільне партнерство у ядерній сфері, завдяки якому Вірменія отримає доступ до ліцензованих ядерних технологій, обладнання та американського ядерного палива (Council on Foreign Relations, 2026). Це може стати корисним для Єревану інструментом зі зменшення залежності від російського "Росатому". У контексті ідей про спорудження нового ядерного реактора у Вірменії американська сторона допоможе диверсифікувати ядерні ресурси.

Реакція Російської Федерації. Активізація західного вектора у політиці Вірменії після 2023 р. не могла не залишитися поза увагою Москви. Реакція Російської Федерації мала комплексний характер і виявлялася як у риториці, так і через використання наявних важелів впливу. Однак реакція не набула конфронтаційної форми, що демонструє взаємну зацікавленість у збереженні базових елементів співпраці.

Офіційні російські представники неодноразово висловлювали занепокоєння стосовно поглиблення контактів Вірменії з ЄС та США. Особливо критично оцінювалася діяльність цивільної місії ЄС на кордоні між Вірменією та Азербайджаном, яка трактувалася як спроба зовнішнього втручання у сферу традиційного російського впливу (Министерство иностранных дел

Российской Федерации, 2025). Риторика РФ поєднувала як заклики до збереження союзницьких відносин, так і сигнали про небажаність геополітичних експериментів, що можна трактувати як прагнення Росії зберегти статус ключового безпекового актора в регіоні та не допустити заміщення себе іншими гравцями.

Наприклад, на початку 2026 р. голова МЗС РФ Сергій Лавров розкритикував бажання Вірменії поглиблювати відносини з ЄС та негативно відреагував на заяви деяких вірменських політиків про зростання гібридних загроз для країни (First News Media, 2026). Також в уряді РФ та в адміністрації президента РФ негативно поставилися до ідей європейської інтеграції Вірменії, підкреслюючи, що це призведе до обмежень для торгівлі з Росією та зростання цін на продукти й електроенергію (Мгдесян, 2025а).

Але виявили себе не лише російські високопосадовці. Цікавою є риторика так званих рупорів Кремля. Наприклад, на початку 2026 р. відомий російський телеведучий та пропагандист Володимир Соловйов в одному з ефірів заявив про необхідність проведення "спеціальної військової операції" нібито з метою збереження контролю над Вірменією, надихнувшись прикладом операції США із затримання президента Венесуели Ніколаса Мадуро. Згодом уже російський філософ і геополітик Олександр Дугін заявив, що РФ не може дозволити пострадянським країнам, зокрема Вірменії, бути суверенними державами (Газета.uz, 2026). Очікувано, що і в першому випадку, і у другому представники Вірменії засудили такі заяви. Однак така риторика говорить про наявність суперечностей між вірменською та російською стороною і бажаннями останньої вплинути на політичну ситуацію в країні.

Нікуди не зникла і російська військова присутність на території Вірменії, оскільки РФ зацікавлена, якщо не у розширенні, так хоча б у збереженні стратегічної присутності на Південному Кавказі. Унаслідок обмеженості маневрів Вірменія поки не може ігнорувати значення російського військового компоненту. Будь-який радикальний крок з боку Єревана міг би спричинити серйозні ризики для стабільності.

Із завершенням вірменсько-азербайджанського конфлікту Москва, очікувано, втрачає важливий інструмент впливу на Південний Кавказ, хоча вона не може змиритися з такими обставинами. Тому, скоріше за все, РФ буде налаштована привести у Вірменії до влади проросійські сили або хоча б ті, які будуть знову роздмухувати конфлікт із Баку.

У цьому контексті можна згадати про парламентську опозицію, яка пов'язана з колишніми президентами Вірменії Робертом Кочаряном і Сержом Саргсяном, проте сумнівно, що вони користуватимуться сильною популярністю, враховуючи власну токсичність. Альтернативою, наприклад, може бути рух "Мер Дзевов", який пов'язаний зі згаданим вище Карапетяном. Їхня родина має значні фінансові ресурси та авторитет серед частини населення (Zolyan, 2026). До того ж разом з ними може і працювати ВАЦ. Імовірно, саме на ці сили РФ буде робити ставку на парламентських виборах у Вірменії. Росія має великий організаційний досвід у втручанні у виборчий процес, надаючи різнопланову підтримку потрібним для неї кандидатам. Таке ми спостерігали у Молдові та Румунії нещодавно, тому можна очікувати повторення сценарію і у Вірменії. Водночас сумнівно, що Росія зможе перехопити ініціативу, тому пріхід до влади в Єревані проросійських сил – це програма-максимум. Більш реалістичним виглядає

посилення проросійської опозиції у парламенті, яка заважатиме Пашиняну і його команді.

Росія також зберігає значні інструменти економічного впливу на Вірменію, особливо коли йдеться про енергетику, доступ до зовнішніх ринків, інвестиції та грошові перекази. Наприклад, значна частина електроенергії (близько 70 %) виробляється завдяки російським ресурсам. РФ постачає газ для вірменських ТЕС та ядерне паливо для Мецаморської АЕС. Крім того, більшість нафтопродуктів Вірменія імпортує з Росії, до того ж Єреван сильно залежний від торгівлі продуктами харчування. Теоретично РФ могла б використати економічні важелі для посилення тиску, проте надмірне застосування таких механізмів могло б пришвидшити дистанціювання Вірменії та пошук альтернатив, що не є бажаним сценарієм для Москви.

Хоча Вірменія перебуває у гіршому становищі у контексті асиметричної залежності, однак і для Росії важливим є збереження присутності у Вірменії, оскільки втрата Єревану як партнера означала б додаткове звуження геополітичного простору та проблеми із просуванням свого порядку денного.

Межі емансипації Вірменії від РФ. Попри зміну публічної риторики, Вірменія не здійснила радикального розриву з Російською Федерацією. Формальні союзницькі відносини все ще збережені, економічні зв'язки функціонують і надалі, а російська військова присутність не припинена. Тому говорити про розрив стратегічного партнерства між РФ та Вірменією не варто.

По-перше, російська військова присутність та історично сформована система військово-технічного співробітництва, які вибудовувалися десятиліттями, створили такі умови, що їх неможливо швидко та якісно компенсувати альтернативними механізмами. Різкий демонтаж російської військової інфраструктури міг би створити на певний час вакуум безпеки, оскільки ті самі США та ЄС не пропонували еквівалентних військових гарантій, що гальмувало можливість стратегічного розвороту.

По-друге, важливим чинником залишається економічна взаємозалежність. Питання диверсифікації торговельних зв'язків і зниження високого рівня залежності країни від окремих ринків почали справді відігравати помітнішу роль у дискусіях. Водночас ступінь економічної залежності з РФ усе ще сильно обмежує можливості для швидкої переорієнтації. РФ грає значну роль у торгівлі, інвестиціях та енергетичному секторі Вірменії. Різка переорієнтування економічних потоків потребувало б значного часу й ресурсів. В умовах обмежених внутрішніх можливостей різка економічна конфронтація могла б спричинити соціально-економічну нестабільність. Крім того, російський контроль над ключовими сегментами енергетики формує довгострокову залежність, а пошук і створення альтернатив вимагає значних інвестицій і часу для реалізації.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну з РФ до Вірменії були спрямовані потоки релокантів та частини російського капіталу, що створює додаткову прив'язку Вірменії до РФ. Крім того, Москва почала активно використовувати Вірменію для реекспорту частини продукції, яка потрапила під західні санкції. До того ж, у структурі вірменського експорту Росія – це основний ринок збуту готової продукції, коли, наприклад, до країн ЄС надходить, в основному, сировина (Мгдесян, 2024).

Не можна не згадати і про географічний чинник. Вірменія не має власного виходу до моря, через що вимушена користуватися територією інших країн. Вірменія затиснута між двома країнами з ворожим

ставленням до неї – між Азербайджаном і Туреччиною. Іран, який пролягає на південь, міг би бути альтернативною країною для виходу на зовнішні ринки, якби не санкційні обмеження, накладені на Тегеран з боку західних держав. Це значно обмежує можливості Вірменії використовувати іранський напрям як повноцінну альтернативу. Фактично тривалий час РФ залишалася єдиним великим партнером Вірменії у регіоні (через територію Грузії). Водночас останні події поступово змінюють конфігурацію. Єреван почав вибудовувати відносини як з офіційним Баку, так і обережно будувати комунікацію з Анкарою. Крім того, присутність США через економічні та інфраструктурні проекти створює додаткові можливості для диверсифікації партнерів. Проте частка РФ і ступінь її проникнення у Вірменії залишаються поки найвищими, тому істотне скорочення цієї залежності у короткостроковій перспективі виглядає малоімовірним.

Дискусія і висновки

Трансформація відносин між Вірменією та Російською Федерацією після 2020 р. має поступовий характер. Друга карабаська війна й подальші події, пов'язані зі встановленням остаточного контролю Азербайджану над регіоном, стали ключовими факторами переосмислення ролі РФ як головного безпекового партнера Єревану.

До 2020 р. між Росією та Вірменією сформувалася модель асиметричної залежності, яка поєднувала безпекову опору на РФ разом з економічною та інституційною інтеграцією. Однак військова поразка Вірменії 2020 р. і подальший розвиток подій продемонстрували слабкість та неефективність попередньої системи. Головним тригером цих змін можна назвати Російську Федерацію, яка самоусунулася від принципів гарантування безпеки свого союзника в регіоні – Вірменії – та фактично залишила Єреван сам на сам у бойових діях із Азербайджаном. Росія ставила власні цілі під час вірменсько-азербайджанського конфлікту, тому можна дійти висновку, що власні геополітичні інтереси переважили ціннісний рівень допомоги своєму стратегічному партнеру.

Період 2020–2023 рр. став етапом поступової ерозії попередньої системи безпекових очікувань, а операція Азербайджану 2023 р. фактично закріпила кризу попереднього формату партнерства РФ–Вірменія. У відповідь на ці виклики Єреван почав поступово диверсифікувати зовнішню політику. Це виявилось у посиленні контактів як із країнами ЄС та інтеграційним об'єднанням загалом, так і зі США. Були розширені контакти у сфері безпеки, а також почався рух до зменшення залежності від РФ в економіці й енергетиці. При цьому необхідно підкреслити, що ці процеси не супроводжуються різким радикальним розривом відносин з Москвою.

Дослідження підтверджує, що політика Вірменії на сьогодні відповідає логіці обережного дистанціювання, що близька до концепції хеджування. Єреван намагається зменшити односторонню залежність від домінуючого партнера, водночас зберігаючи ключові елементи партнерства, які є важливими для безпеки та соціально-економічної стабільності країни.

Отже, трансформація відносин між РФ та Вірменією не означає повного розриву стратегічного партнерства, а скоріше відображає процес поступового перегляду його змісту та балансу. Подальша еволюція цих відносин залежатиме від розвитку безпекової ситуації на Південному Кавказі, ролі зовнішніх акторів у регіоні та здатності Вірменії реалізувати політику диверсифікації своїх міжнародних зв'язків.

Список використаних джерел

- Борділовська, О. (2023, 17 січня). *Відхід Вірменії від сфери російського впливу: Наслідки для України*. Національний інститут стратегічних досліджень. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vidkhid-vmeni-vid-sfery-rosiyskoho-vplyvu-naslidky-dlya>
- Газета.uz. (2026, 19 січня). "Страны Центральной Азии должны стать частью союза с Россией" – Александр Дугин. <https://www.gazeta.uz/ru/2026/01/19/dugin/>
- Еспресо. (2022, 13 вересня). *Азербайджан та РФ є головними вигодонабувачами від тиску на Вірменію, – експерт-міжнародник Куса*. <https://espresso.tv/azerbaydzhan-ta-rf-e-golovnimi-vigodonabuvachami-vid-tisku-na-vmeni-ekspert-mizhnarodnik-kusa>
- Смець, М. (2026, 26 лютого). *Вірменія відкликала російських військових з останнього КПП на кордоні з Туреччиною*. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/02/26/7232065/>
- Жуков, Е. (2024, 31 липня). *Пограничники РФ официально покинули аэропорт Еревана*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/ru/pogranichniki-rf-officialno-pokinuli-aeroport-erevana/a-69825498>
- Мгдесян, А. (2024, 2 вересня). *Вопрос не в амбициях, а в амунициях*. IPG. <https://www.ipg-journal.io/ru/rubriki/vneshnjaja-politika-i-bezopasnost/vopros-ne-v-ambicijakh-a-v-amuniciyakh-2258/>
- Мгдесян, А. (2025а, 9 січня). *В Армении дан старт процессу вступления в ЕС. Что дальше?* Deutsche Welle. <https://www.dw.com/ru/v-armenii-dan-start-processu-vstupleniya-v-es-cto-dalse/a-71260283>
- Мгдесян, А. (2025b, 20 листопада). *Зачем Армения изымает энергосети у российского миллиардера*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/ru/konflikt-vokrug-esa-zacem-armenija-izymaet-energosi-u-rossijskogo-miliardera/a-74818615>
- Министерство иностранных дел Российской Федерации. (2025, 17 квітня). *Брифинг официального представителя МИД России М. В. Захаровой, Москва, 17 апреля 2025 года* [Прес-пеніс]. https://www.mid.ru/ru/press_service/video/view/2009791#12
- Панченко, Ю. (2025, 27 червня). *Церковно-російський закат: Що стоїть за гучними політичними арештами у Вірменії*. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/06/27/7214711/>
- Перепелиця, Г. М. (2016, 12 квітня). *Асиметрія в міжнародних відносинах*. Велика українська енциклопедія. https://vue.gov.ua/Асиметрия_в_мижнародних_відносинах
- Райков, А. (2025). *Геополітичне суперництво США і РФ на просторі колишнього СРСР* [Дис. д-ра філософії, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. <https://ir.library.knu.ua/server/api/core/bitstreams/98ada737-b1d6-4185-87a6-3b5d19fd965/content>
- Ярмоленко, В. (2026, 19 лютого). *Візит Джей Ді Венса до Вірменії та Азербайджану та перспективи регіональних процесів на Південному Кавказі*. Національний інститут стратегічних досліджень. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vizyt-dzhey-di-vensa-do-vmeni-vmeni-ta-azerbaydzhanu-ta>
- Council on Foreign Relations. (2026, 10 лютого). *Vance Announces Nuclear Cooperation With Armenia*. <https://www.cfr.org/articles/vance-announces-nuclear-cooperation-with-armenia>
- "Electric Networks of Armenia will be nationalised" says interim manager. (2026, 3 березня). JAMnews. <https://jam-news.net/electric-networks-of-armenia-to-be-nationalised/>
- First News Media. (2026, January 20). *Лавров выразил недоумение по поводу обвинений Еревана в адрес Москвы о гибридных угрозах*. 1News.az. <https://1news.az/news/20260120025243712-Lavrov-vyrazil-nedoumenie-po-povodu-obvinenii-Erevana-v-adres-Moskvy-o-gibridnykh-ugrozakh>
- Górecki, W. (2024, June 13). *Armenia: a non-binding pledge to leave the CSTO*. OSW Centre for Eastern Studies. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-13/armenia-a-non-binding-pledge-to-leave-csto>
- Halpin, T. (2009, May). *Armenia and Russia: the empire holds Armenia's hopes of stabilization and security*. AGBU. <https://agbu.org/armenia-region-change/armenia-russiathe-empire-holds-armenias-hopes-stabilization-security>
- JAMnews. (2024, July 24). *U.S. military representative will serve as an advisor in Armenia's Ministry of Defense*. <https://jam-news.net/u-s-representative-in-armenias-ministry-of-defense/>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2000). *Power and Interdependence*. Longman.
- Körömi, C. (2025, March 26). *Armenian parliament adopts law to launch EU membership process*. POLITICO. <https://www.politico.eu/article/armenia-adopts-law-launch-european-union-accession-process/>
- Kucera, J. (2024, March 24). *The Russian Military Base In Armenia At The Eye Of A Geopolitical Storm*. RadioFreeEurope/RadioLiberty. <https://www.rferl.org/a/armenia-russian-base-gyumri-alliance-weakening-geopolitical-storm/32874563.html>
- Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, 30(2), 159–185. https://www.researchgate.net/publication/265754648_The_Essence_of_Hedging_Malaysia_and_Singapore's_Response_to_a_Rising_China
- Lavelle, M., & Garthwaite, J. (2011, April 11). *Is Armenia's Nuclear Plant the World's Most Dangerous?* National Geographic News. <https://web.archive.org/web/20110412220132/http://news.nationalgeographic.com/news/energy/2011/04/110412-most-dangerous-nuclear-plant-armenia/>
- Mgdesyan, A. (2024, September 2). *The question is not in ambitions, but in ammunition*. IPG [in Russian]. <https://www.ipg-journal.io/ru/rubriki/vneshnjaja-politika-i-bezopasnost/vopros-ne-v-ambicijakh-a-v-amuniciyakh-2258/>
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia. (2025, January 14). *The signing of the Strategic Partnership Charter between the Republic of Armenia and the United States of America took place in Washington* [Прес-пеніс]. <https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/01/14/the/13032>
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia. (2026, January 14). *Joint Statement on the Publication of the Armenia-U.S. Implementation Framework for the Trump Route for International Peace and Prosperity (TRIPP)* [Прес-пеніс]. <https://www.mfa.am/en/press-releases/2026/01/14/TRIPP/13721>
- Ohanjanyan, M. (2025, July 15). *Armenia's Changing Relationship With Russia*. Clingendael. <https://www.clingendael.org/publication/armenias-changing-relationship-russia>
- Pilibossian, A., & Nersisyan, L. (2024, December 17). *Leaving the 'Post-Soviet' Behind: Redefining Armenia's Deterrence Strategy*. Royal United Services Institute. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/leaving-post-soviet-behind-redefining-armenias-deterrence-strategy>
- Rogozinska, A., & Olech, A. (2020, December 9). *The Russian Federation's Military Bases Abroad*. Institute of New Europe. <https://ine.org.pl/en/the-russian-federations-military-bases-abroad/>
- The Armenian Report. (2024, June 26). *Armenia-Russia Military Cooperation Drops from 96% to Below 10% Due to Unfulfilled Contracts*. <https://www.thearmenianreport.com/post/armenia-russia-military-cooperation-drops-from-96-to-below-10-due-to-unfulfilled-contracts>
- The Prime Minister of the Republic of Armenia. (2025, May 9). *Prime Minister Pashinyan attends military parade in Moscow dedicated to Victory in the Great Patriotic War*. <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/05/09/Nikol-Pashinyan-May-9/>
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Random House.
- Zolyan, M. (2026, February 3). *Russia Won't Give Up Its Influence in Armenia Without a Fight*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2026/01/armenia-russia-drifting-apart>

References

- Bordilovska, O. (2023, January 17). *Armenia's withdrawal from the sphere of Russian influence: Consequences for Ukraine*. National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian]. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vidkhid-vmeni-vid-sfery-rosiyskoho-vplyvu-naslidky-dlya>
- Council on Foreign Relations. (2026, February 10). *Vance Announces Nuclear Cooperation With Armenia*. <https://www.cfr.org/articles/vance-announces-nuclear-cooperation-with-armenia>
- "Electric Networks of Armenia will be nationalised" says interim manager. (2026, March 3). JAMnews. <https://jam-news.net/electric-networks-of-armenia-to-be-nationalised/>
- Espresso. (2022, September 13). *Azerbaijan and the Russian Federation are the main beneficiaries of pressure on Armenia, – international expert Kusa* [in Ukrainian]. <https://espresso.tv/azerbaydzhan-ta-rf-e-golovnimi-vigodonabuvachami-vid-tisku-na-vmeni-ekspert-mizhnarodnik-kusa>
- First News Media. (2026, January 20). *Lavrov expressed bewilderment about Yerevan's accusations against Moscow about hybrid threats*. 1News.az [in Russian]. <https://1news.az/news/20260120025243712-Lavrov-vyrazil-nedoumenie-po-povodu-obvinenii-Erevana-v-adres-Moskvy-o-gibridnykh-ugrozakh>
- Газета.uz. (2026, January 19). "Central Asian countries should become part of the alliance with Russia" – Alexander Dugin [in Russian]. <https://www.gazeta.uz/ru/2026/01/19/dugin/>
- Górecki, W. (2024, June 13). *Armenia: a non-binding pledge to leave the CSTO*. OSW Centre for Eastern Studies. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-13/armenia-a-non-binding-pledge-to-leave-csto>
- Halpin, T. (2009, May). *Armenia and Russia: the empire holds Armenia's hopes of stabilization and security*. AGBU. <https://agbu.org/armenia-region-change/armenia-russiathe-empire-holds-armenias-hopes-stabilization-security>
- JAMnews. (2024, July 24). *U.S. military representative will serve as an advisor in Armenia's Ministry of Defense*. <https://jam-news.net/u-s-representative-in-armenias-ministry-of-defense/>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2000). *Power and Interdependence*. Longman.
- Körömi, C. (2025, March 26). *Armenian parliament adopts law to launch EU membership process*. POLITICO. <https://www.politico.eu/article/armenia-adopts-law-launch-european-union-accession-process/>
- Kucera, J. (2024, March 24). *The Russian Military Base In Armenia At The Eye Of A Geopolitical Storm*. RadioFreeEurope/RadioLiberty. <https://www.rferl.org/a/armenia-russian-base-gyumri-alliance-weakening-geopolitical-storm/32874563.html>
- Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, 30(2), 159–185. https://www.researchgate.net/publication/265754648_The_Essence_of_Hedging_Malaysia_and_Singapore's_Response_to_a_Rising_China
- Lavelle, M., & Garthwaite, J. (2011, April 11). *Is Armenia's Nuclear Plant the World's Most Dangerous?* National Geographic News. <https://web.archive.org/web/20110412220132/http://news.nationalgeographic.com/news/energy/2011/04/110412-most-dangerous-nuclear-plant-armenia/>
- Mgdesyan, A. (2024, September 2). *The question is not in ambitions, but in ammunition*. IPG [in Russian]. <https://www.ipg-journal.io/ru/rubriki/vneshnjaja-politika-i-bezopasnost/vopros-ne-v-ambicijakh-a-v-amuniciyakh-2258/>

Mgdesyan, A. (2025a, January 9). *The EU accession process has been launched in Armenia. What's next?* Deutsche Welle [in Russian]. <https://www.dw.com/ru/v-armenii-dan-start-processu-vstupleniya-v-es-cto-dalse/a-71260283>

Mgdesyan, A. (2025b, November 20). *Why is Armenia seizing power grids from a Russian billionaire.* Deutsche Welle [in Russian]. <https://www.dw.com/ru/konflikt-vokrug-esa-zacem-armenia-izymaet-energoseti-u-rossijskogo-milliardera/a-74818615>

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia. (2025, January 14). *The signing of the Strategic Partnership Charter between the Republic of Armenia and the United States of America took place in Washington* [Press release]. <https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/01/14/the/13032>

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia. (2026, January 14). *Joint Statement on the Publication of the Armenia-U.S. Implementation Framework for the Trump Route for International Peace and Prosperity (TRIPP)* [Press release]. <https://www.mfa.am/en/press-releases/2026/01/14/TRIPP/13721>

Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2025, April 17). *Briefing of the official representative of the Russian Foreign Ministry M. V. Zakharova, Moscow, April 17, 2025* [Press release] [in Russian]. https://www.mid.ru/ru/press_service/video/view/2009791/#12

Ohanjanyan, M. (2025, July 15). *Armenia's Changing Relationship With Russia.* Clingendael. <https://www.clingendael.org/publication/armenias-changing-relationship-russia>

Panchenko, Yu. (2025, June 27). *Church-Russian rebellion: What is behind the high-profile political arrests in Armenia.* European Pravda [in Ukrainian]. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/06/27/7214711/>

Perepelitsa, G. M. (2016, April 12) [in Ukrainian]. *Asymmetry in international relations.* Great Ukrainian Encyclopedia. https://vue.gov.ua/Асиметрія_в_мижнародних_відносинах

Pilibossian, A., & Nersisyan, L. (2024, December 17). *Leaving the 'Post-Soviet' Behind: Redefining Armenia's Deterrence Strategy.* Royal United Services Institute. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/leaving-post-soviet-behind-redefining-armenias-deterrence-strategy>

Raikov, A. (2025). *Geopolitical rivalry between the USA and Russia in territory of the former Soviet Union* [Dissertation of Doctor of Philosophy,

Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian]. <https://ir.library.knu.ua/server/api/core/bitstreams/98ada737-b1d6-4185-87a6-3b5d19f1d965/content>

Rogozińska, A., & Olech, A. (2020, December 9). *The Russian Federation's Military Bases Abroad.* Institute of New Europe. <https://ine.org.pl/en/the-russian-federations-military-bases-abroad/>

The Armenian Report. (2024, June 26). *Armenia-Russia Military Cooperation Drops from 96 % to Below 10% Due to Unfulfilled Contracts.* <https://www.thearmenianreport.com/post/armenia-russia-military-cooperation-drops-from-96-to-below-10-due-to-unfulfilled-contracts>

The Prime Minister of the Republic of Armenia. (2025, May 9). *Prime Minister Pashinyan attends military parade in Moscow dedicated to Victory in the Great Patriotic War.* <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/05/09/Nikol-Pashinyan-May-9/>

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics.* Random House.

Yarmolenko, V. (2026, February 19). *J.D. Vance's visit to Armenia and Azerbaijan and prospects for regional processes in the South Caucasus.* National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian]. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vizyt-dzhey-di-vensa-do-virmeniyi-ta-azerbaydzhanu-ta>

Yemets, M. (2026, February 26). *Armenia withdrew Russian military from the last checkpoint on the border with Turkey.* European Pravda [in Ukrainian]. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/02/26/7232065/>

Zhukov, E. (2024, July 31). *Russian border guards officially left Yerevan airport.* Deutsche Welle [in Russian]. <https://www.dw.com/ru/pogranichni-rf-ocialno-pokinuli-aeroport-erevana/a-69825498>

Zolyan, M. (2026, February 3). *Russia Won't Give Up Its Influence in Armenia Without a Fight.* Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2026/01/armenia-russia-drifting-apart>

Отримано редакцією журналу / Received: 03.03.26

Прорецензовано / Revised: 16.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 14.04.26

Опубліковано / Published: 22.05.26

Artur RAIKOV, PhD, Assist.

ORCID ID: 0009-0008-8353-8450

e-mail: artur.raykov@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TRANSFORMATION OF ARMENIAN–RUSSIAN RELATIONS IN THE POST-KARABAKH PERIOD: A STRATEGY OF CAUTIOUS DISTANCING

Background. *The Second Karabakh War of 2020 and subsequent events surrounding Nagorno-Karabakh became important factors in the transformation of relations between Armenia and the Russian Federation and significantly affected the security and geopolitical configuration in the South Caucasus. The processes of recent years have called into question the effectiveness of the previous model of strategic partnership between the Russian Federation and Armenia, within which Moscow has long been considered a key guarantor of Yerevan's security. In these circumstances, Armenia's political leadership began to gradually seek opportunities to diversify its international relations in order to reduce the country's excessive dependence on Russia and find alternative foreign policy partners willing to develop cooperation with Yerevan.*

Methods. *The following methods were used in the study: analytical, historical, comparative, systematic approach, content analysis.*

Results. *The events of 2020–2023 have become a catalyst for rethinking the role of the Russian Federation as Armenia's main security partner. The decline in trust in the Russian Federation as an ally and security guarantor, which was a consequence of Moscow's lack of response to Azerbaijan's offensive operations and Russia's intention to move towards pragmatism in foreign policy, contributed to the intensification of official Yerevan's contacts with other international actors, in particular the United States of America and the European Union. In addition, Armenia began to seek alternative ways to ensure national security and economic development, given the need to reduce its dependence on the Russian Federation. At the same time, Yerevan's structural dependence on Moscow in the military, economic and energy spheres continues to limit opportunities for diversifying partnerships and rapidly changing its foreign policy course. Armenia's current policy increasingly follows the logic of hedging, which small countries can use in conditions of asymmetric dependence on more powerful partners.*

Conclusions. *The transformation of relations between Armenia and the Russian Federation is gradual and is not accompanied by a radical geopolitical break. Armenia's policy is increasingly focused on cautiously distancing itself from Russia and diversifying its international partnerships. The further evolution of Russian-Armenian relations will largely depend on the security situation in the South Caucasus, the role of external actors in the region, and Yerevan's ability to reduce its structural dependence on the Russian Federation. Given the impossibility of a sharp departure from strong cooperation with Russia, Moscow will continue to use instruments of influence on Armenia, although the effectiveness of such pressure may gradually diminish.*

Keywords: *Armenia, Russian Federation, South Caucasus, Second Karabakh War, hedging, asymmetric dependence, foreign policy.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.